

BOLEST

Jedna je blijeda djevojka iz Kistanja dobila noću napad vrućice. Podigla se, stala se penjati po tuđim krevetima i zazivati majku da joj donese vode. Sutradan su iz Visokog došla puna kola liječnika i medicinskih sestara. Obilazili su kuhinju, mučkali vodu u epruvetama i pregledavali dva nova bolesnika koji su gorjeli u vatri i zazivali tko zna koga. Strpali su ih u kola da ne bismo vidjeli njihova izobličena lica i odvezli ih put Visokog.

Počelo se pričati kako je bunar, iz kojega je crpla vodu naša brigada, zagađen trbušnim tifusom i kako je u svakome od nas toliko bacila da će mu prekinuti crijeva, makar bila i trostruka. Neki su paničarili da bunar nije sâm od sebe zatrovan, već su ga zatrovali ostaci neprijateljskih vojnika, zvani špiljari. Da je u njemu i nešto više od bacila trbušnog tifusa. Otrov koji djeluje nakon desetak dana.

Izdana je zapovijed da će se kazniti svaki onaj koji bude bio zatečen da pije vodu na Bosni, na nekom izvoru uz rijeku ili na bilo kojem seoskom bunaru. Na našem se više nije moglo piti, jer se zajedno sa suncem toga dana i on ugasio. Iščupali smo obje crpke i zatrpali otvor zemljom.

Do toga su doba već šesticu s prikazama u glavi odvezli bijelim autom, koji je zavijao na cesti ispod blagih bregova kao životinja kojoj paraju trbuh. Za njim su ostajala u kraj sklonjena vozila, konjski tovari, pješaci - i mi, što smo ga slušali u vodi do koljena, lica zamazanih blatom prljave Trstionice, u kojoj smo kopali temelj mosta uz pomoć tri stare crpke, više u kvaru nego u radu. Slušali smo ga kako zavija kao vampir i mislili da u nama nije samo strah i laka vrtoglavica već istinski nastup bolesti.

Navečer smo se okupili u blagovaonici da posrčemo krumpirovu juhu i pojedemo komadić kruha i kriške krumpira ako su komu dolutale u porciju. Pod daščanim krovom od grube šindre gorjele su tri petrolejke i prema svojem žutom svjetlu činile nas bolesnijima nego smo bili. Tifusari i sušičavci u isti mah.

Počeo je govoriti naš komandir. Bio je plemenit čovjek, ali je govorio kao cjepanica. Jedva smo ga razumjeli da je brigadu napao trbušni tifus. Da to i sami nismo znali, od njega ne bi doznali. Udario je šakom po stolu da nas utiša i pokazao prstom na liječnika. Valjda je i rekao tko je i što će nam govoriti, ali se nije čulo. Prije nego će liječnik uzeti riječ, netko ga preteče:

“Onda tifus, drugovi! Pa što je to? Valja li to pojesti, komandire? Ako valja, neka ga.”

Komandir opet udari šakom po stolu, ali ga više nismo slušali. Netko je vikao da je tifus zamjena za krumpir, netko da je hrana koju smo odvojili od savezničke pomoći za crne dane, a crnjih od ovih nema. Neki su se tješili da su čuli što je to trbušni tifus, da to nije najgora bolest. Ali je najveće čuđenje izazvao Mugoša iz Lukara koji je rekao kako je tifus došao da im otvori apetit. Lud si, derali su se na njega. Rekao im je da nije, da tifusari nakon ozdravljenja jedu kao sami vrazi. Kao da mi dosad nismo imali apetit, treba nam ga tifus popravljati! Jest, imali smo ga za kruh i krumpir, ali ga nismo imali za drvo. A danas takav apetit treba imati ako misliš biti sit. Drvo glodati, njega ima dosta.

Liječnik je bio starčić i, kad nije imao kutu na sebi, bio nalik na krticu. A te ga večeri nije imao. Dobio je riječ tek kada se izderao na nas da smo poblesavili.

“Napala vas je bolest od koje možete svi vragu dušu predati, a vi se tu cerite kao da ste sjekiru našli na putu. Tupani, svi odreda! Umuknite da vam kažem što ćete činiti!”

“Leći kad nas zaboli glava”, vikao je Mugoša. Ali mu ovoga puta nitko nije odo-bravao.

Ispod petrolejki su stajala žuta lica i gledala grube stolove na kojima je ostala pokoja kap juhe i pokoja mrvica kruha. Ustajali zrak nad njihovim glavama, žut od petrolejske svjetlosti, postao je huk od liječnikovih riječi. U toj gorčini svatko je tražio svoje mjesto, svoj slučaj, svoju sreću, i nalazio da ga tifus i hoće i neće napasti. Prije hoće, nego neće! A što učiniti da ne napadne? Puna im je glava tih smrdljivih bacila. Milijuni ih ulaze u mozak sa svakom liječnikovom poukom o oprezu i prijetnji, o zagađenim vodama, o zagađivačima voda koji se potucaju po šumama, o usmrde-nim barama i propusnim tlima kroz koja se cijedi zatrovana tekućina, o rajčici koju su upljuvale muhe, o gnjiljoj šljivi ispod stabla. Zraka, pobogu! Mi nismo tako jaki da možemo satima sjediti na tom pljusu. Nama je za mučnu misao dovoljan kratak razmak, od jedne do druge doskočice. Takvi smo ti mi za tugu. Daj nam da se smi-jemo, sami ćemo plakati. I daj nam da nešto činimo. Reci, i krenut ćemo kao voda niz branu.

Onda liječnik reče da se moramo seliti preko rijeke, na novo, pusto, mjesto. A naš komandir, koji nije bio prijatelj riječi kao što je bio prijatelj žena, reče Ivanu da su klijesta i čekići u kancelariji. Mi se pokrenusmo kao stara krpeta pod koju podiđe vjetar. Diže se, i onako razdrta, ali još uvijek sastavljena, odjedri u noć, na brijeg, gdje su bile dvije naše barake.

Cesta što vodi iz Visokog u Kakanj prelazila je Bosnu prije zavoja nedaleko od napuštenog groblja. Tu je nekada bio stari most. Kakav? Mi ga nismo poznavali jer je bio razoren prije našeg dolaska. U ratu ili u starosti? Mi smo našli nove betonske nosače, a ispod njih, tik do vode, na gredama zabijenim u riječno korito privremeno brvno. Na tom mjestu Bosna zasijeca debeli sloj zemlje, pa se do brvna trebalo spuštati isto tako privremenim stepenicama, stotinjak metara visokim i jedva metar širokim. Iz nepoznatih razloga, radovi su na mostu prekinuti. Daske su trunule, željezo rdalo. Magle, vlažna ljeta i zime navlače i na odskorašnje ljudsko djelo patinu starosti.

Noću smo preko tih stepenica i tog brvna počeli prenositi pobočne dijelove baraka, vrata, prozore i pričvršne daske. A u zoru, kad smo dobili osvjetljenje bolje od gnjilog mjeseca, počeli smo nositi krovne nosače, velike trokute, koji su sezali od zida do zida, od zida do sljemena, uokvirene i prekrizane snažnim daskama. Lako ih je bilo nositi po ravnu, teško niza stube i preko brvna na Bosni. Prvi su nosili nevješti ljudi koji su imali mazginu snagu a magareći mozak. Nisu ga se usudili nositi međusobno, već su ga spuštali niza stube stojeći sva tri straga. Nosač je, upravljajući njihovim rukama klizio dok, se mazguni nisu umorili, a kad im je dojadilo i kad se jedan spotaknuo, nosač se oteo iz ruku i otkliznuo niza stube. U Bosni se propeo kao ždrijebac i, najednom, raspao na dijelove. Gledali smo kako na površinu isplutavaju pojedini komadi. Trčali smo nizvodno da ih pokupimo. A ona su tri blažena vola uzdisala, samo kad se ljudima nije ništa dogodilo!

Ivan je bio sitan i nejak, ali mu je snaga više vrijedila nego onima koji su je tri puta toliko imali. Svi su od njega, od neuspjelog školnika, očekivali da će pamet upotrijebiti kako da vrda i izvrda svaki posao i svaki napor, da će biti zanovijetalo i mudrijaš koji će se brinuti o dobrom zalogaju, najboljem ležištu i najudobnijoj hladovini. I ja sam tako mislio. Ali smo se svi prevarili. Istina, u svakoj se njegovoj gesti i u svakom pokretu primjećivao prkos, gnjev, otpor i optužba. Ipak, radio je ustrajnije, djelotvornije i vještije nego itko od nas. A to je bilo ono što sam ja tražio, radni zanos bez želje da se pokažeš i da se okoristiš.

Onda smo po Ivanovu nalogu krovni nosač svezali jakim konopcem, a konopac dva puta ovili oko mladog brijesta koji je rastao na ledini upravo tamo gdje su stube završavale. Rekao je kako bi netko morao ići ispred nosača, da ga, dok bude klizio nizbrdo, podigne ako prednjim kljunom zapne za stube. Zagledali smo se. Ako konopac pukne, ako se nečija noga posklizne, nosač će jurnuti, onoga na stubama ispred sebe nabiti vrhom i dolje ga u vodi prepoloviti nadvoje kao osti ribu. Ivan je rekao da će on ići ispred nosača i pošao je. Kad smo nas petorica prihvatili konopac i počeli iskušavati snagu stiskom šaka, Ivan zakorači na prvu stepenicu i, gledajući ispred sebe duboku provaliju kojoj na dnu teče duboka i brza voda, reče ne okrećući se:

“Ti, Filipe, budi prvi na konopcu i upravljaj spuštanjem”.

Konopac je počeo kliziti oko brestovog debla. Od snažnog trenja brzo je izmrvljen krhki sloj brestove kore. Ukazala se blijeda zelen koja je i sama nestajala pod naborima tvrde povjesme od koje je ispleten konopac, sve dok se ne ukaza golo drvo, bijelo kao ogoljeno ženino rame, u proljeće, ispod zelene bluze. Ivan je silazio izdižući vrh nosača. Bio sam siguran za njegov život. Točno je da sam ga volio, ali je točno i to da je bilo dosta samo ono što je rekao, pa da za nj učinim sve što čovjek može učiniti za čovjeka. Povjerenje – to je spona koja me je držala uz Ivana. Sve je drugo bila puka slučajnost.

Logor smo smjestili kilometar uzvodno od brvna, na pokošenoj njivi iza stare vodenice. Još smo poboljevali i odvozila su nas bijela kola. Nismo se smjeli prati u Bosni da ne bismo zagadili rijeku uz koju nizvodno žive tisuće ljudi. Nismo se smjeli družiti ni s domaćim stanovništvom ni s ostalim brigadirima. Na pranje smo odlazili na izvor uz zapušteno groblje, nedjeljom ili nekim drugim danom kad bismo imali više slobodna vremena. A pranje je bilo kratkotrajno. Izvor je sporo tekao, a nas je bilo mnogo, prije bolesti tri stotine. Vodu za piće nosili smo u kotlovima s izvora koji je bio usred sela Banjevci. Bio je slabiji od onoga pokraj groblja, ali su nam ga liječnici preporučili. Podmetnuli bismo kotao ispod mlaza koji je tekao preko kamenog žlijeba i zelenog lista u produžetku – i čekali, drijemali po dva sata danju i noću dok se kotao ne bi nalio. A onda prečku na rame i pod punim kotlom teturaj, po neravnu putu, pola sata hoda do logora. Tu smo vodu klorirali i pili mlaku i bljutavu iz nepromočive vreće koja je visila na tri unakrsno zabodena kolca.

Kad ne bismo bili na radu, tumarali smo logorom od jednog do drugog kukuruzišta. A ja smo i Ivan najčešće sjedili pokraj rijeke. “Primjećuješ li da se ljudi počinju mijenjati? Bolesti se nisu nikad osobito bojali, ali sve ide prema povećanju straha,” govorio mi je Ivan gledajući u rijeku. Taj se vode u protjecanju nikad nije mogao na- gledati.

Život ograničen zabranama na svakom početku i na svakom kraju – ograničeno jelo, ograničeno piće, ograničeno umivanje i druženje – obzidani je život istrošio naš smisao da se sprdamo s nepravilnostima. Oni koji nikad nisu psovali počeli su tako nemilice mlatiti po Bogu i cjelokupnoj nebeskoj posadi da su u toj vještini ubrzo dosegli prvorazredne bezbošce. To psovanje nije bilo ni na koga upravljeno, nije se čak psovalo ni Boga ni sveca, nego psovalo se samo tako, uz vjetar, jer nije se znalo ni tko nas je naljutio i tko bi psovku zaslužio. Da, tifusu su psovali sve što je mogao imati, ali je taj bio toliko bezličan i toliko osiromašen da nije imao ništa osim staništa u zagadenom bunaru i mjesta u našim crijevima.

Onda se među nama zametnula strast da prepričavamo strahote. Kako su neki, što su prevezeni iz Visokog u Sarajevo, završili pod leđinom! Kako su svi bunari s lijeve strane Bosne zagađeni trbušnim tifusom, a oni s desne da nisu! Kako se očekuje pojava još nekih bolesti, sve od slabe hrane, sve od prljavih voda, sve od prašine i umora. Ukratko, ovdje ćemo ostaviti lešine kao mravi svoje mješinice na komadu sira što ga je domaćica polila vrelom vodom.

I za vjetar smo počeli govoriti da je nezdrav, da s vjetrom dolazi bolest od onih brigada koje su već oboljele kad smo mi ovamo dolazili. Bolesnik izdahne, i bacili odlaze u vjetar. Pitao sam Ivana što misli o vjetru.

“Sve najbolje. Nema u vjetru ništa”.

Ipak, ljudi su se pribojavali. Neki su oko podne, kad bi zavladao sparina i kad se, prema mišljenju paničara najbolje primaju bacili, nosili mokre krpe na ustima.

“Ivane, kamo ovo vodi?”

“Neka ga vrag znade, i ja sam počeo vjerovati u te gluposti. To ti je kao kad, uvečer slušaš strašnu priču o vukodlacima i razbojnicima. Nema vukodlaka – točno! Nema razbojnika – i to je točno! Prozori su čvrsto zatvoreni – jesu. Pa zašto se onda bojim i vukodlaka i razbojnika?”

Jedne je noći neka sjena kroz kukuružište, dok ga je vjetar mrsio, prišla barakama i opalila metak, koji je prošišao dežurnom rukav na bluzi, okrznuo ugaio barake i zabio se u noć nad rijekom. Isti se pucanj zabio u naš san i eksplodirao parajući ga svjetlošću ispod teško nadignutih trepavica. Poustajali smo i čučali na krevetima. Dežurni viče da je napadnut. Mi poskakasmo kroz prozor. Otkuda napad? Tko je napadač? Iz kukuružišta. U kukuružištu je. Tako nešto, više dežurni, viču svi. Nagnusmo u kukuružište. Malo tamo, malo ovamo, pronjuškasmo, ali ne predaleko. Nije potrebno predaleko ići. Ako ga nismo našli u blizini barake, već je daleko mogao otići dok smo se naokolo vrzmali. I tko bi išao u tu noć, u ta mračna brda bez mjesečine?

Iz kukuružišta smo iznijeli strah na licima i nosali ga oko baraka skupljajući se u grupe. Neki špiljar, svakako! Dok smo bili s druge strane rijeke, u blizini željezničke postaje i sela Čatića, nije se smio približiti. A sada, kada su nas odande otjerali bacili trbušnog tifusa, kad smo se našli na pustoj poljani okruženi šumom u kojoj se mogu kriti tisuće špiljara, jedan se došuljao i upozorio nas. Navodno je nađeno pismo u kojem je mrtvačka glava i prijetnja: “Do sutrašnje noći”.

Uto je nad lukovima iznad kotla, u pari iz tople popare, zora pokazala svoje, magleno i vlažno svjetlo. Dočekali smo dan s poparom u ustima. Iako smo se junačili da ne treba strahovati, popara nam je bila gorka, što se za dotadašnje obroke tog sirotinjskog jela ne bi moglo reći. Barut ispaljenog metka zagorčio je kruh, zadimio vodu i onečistio još više našu već načetu čistoću rasuđivanja.

Toga smo dana, naoko, radili kao i do tada. O noćasnjem događaju nije se govorilo, pa se moglo misliti da smo na nj i zaboravili. Bilo je kao kada po kršu padne pljusak. S početka posvuda bare, a dočas vodu ne može nigdje vidjeti. Nestala je s površine, ali se cijedi nevidljivim prilazima ispod zemlje i kamenja. Svatko je mislio da je strah ostao samo u njemu i da bi ga bilo sramotno isticati pred drugima. Nitko ne spominje pucanj. Ili su ga svi zaboravili, ili ga, ovako kao i ja, čuvaju u uhu za vlastitu patnju?

Možda je noćasnji događaj samo bijes što ga je istresao mještanim na čijoj smo njeni postavili svoj logor? Sigurno mu, kad mi odemo, neće biti lako orati! Ili je to, opet možda, učinio onaj ljuti starac koji je jučer vikao na dvije brigadirke optužujući ih da su mu brale bostan u kukuružištu? Što li sve mogu učiniti ti kivni ljudi! Mogu svašta! Ako je noćas iz puške pucao onaj ljuti starac, tko jamči da taj isti danas neće naoštriti nož i poći staračkim hodom u svoje kukuružište, gdje će naći pokraden bostan i, gnjevan što ne može naći pravog kradljivca, napasti prvog brigadira koji mu dođe pod ruku? Dočekati ga negdje iza grma, iza nasipa, pod usovom! Tko može jamčiti da taj sretnik neće biti baš ja?

I tako, zahvaljujući svojoj usranoj sreći, moram otići pod obližnju stijenu gdje smo pohranjivali rezervni alat. Što sramnije nego kazati da me je strah da me netko iza one ograde čeka s nožem u ruci! I, da budem sigurniji, uzimam lopatu. Dok zalazim za stijenu, spreman sam zamahnuti lopatom i rascijepiti nekom lubanju. Onda se nađem pred praznim prostorom u kojem miruje nekoliko alatljika, sklonjenih tamo da im se na suncu ne bi rasušila i rasklimala držala. Ni tada ne vjerujem da tu nikoga nema. Mora ga biti, vidio sam ga prije nego sam ovamo pošao. Možda je u stijeni kakav otvor? Ne vidi se nikakva rupa. A možda se rupa u kojoj ovaj prebiva zatvara pločom i maskira zelenom granom? Ovoga će časa iskočiti i zgrabiti jedan od kram-pova što tu stoje. Ne samo što će držalom spriječiti da mu lopatom zadam udarac, već će mi šiljak krampa zabiti u prsa prije nego ja ponovo podignem lopatu da mu rasijechem lice. Ne smijem tu dugo stajati. Istina, tu nikoga ne vidim, kao što ne vidim ni strah u drugih, ali tu nekoga ima – pod listom, pod škriljom, u sjeni, u prahu – kao što ima straha u svim dušama koje me okružuju.

Da nije sramno strahovati, svi bismo se međusobno sudarali i ludovali kao roj muha pod staklenim zvonom.

Objedovali smo komadić kruha premazana pekmezom od jabuka. Jelo nije bilo preslano, ali smo ipak žedali. Sunce je prejako i rad je naporan. Vode je oko nas bilo i na rijeci i na izvorima, ali tu vodu nismo smjeli piti. Trebalo je po vodu ići u logor, po onu žuhku i mlaku vodu iz nepromoćive vreće na tri kolca.

Do mosta preko Bosne, što sam ga već opisao, moralo se ići uzduž visokog spruda po kojemu je rasla vrba i šaš. Bilo je to pravo mjesto za razbojničke zasjede. Prije tih sumnjivih mjesta preko rijeke se pružala kamena brana koja je vodu navraćala na mlinsko kolo. Preko brane se u vrijeme visokih vodostaja moglo prijeći gazeći s kamena na kamen. Gaz je bio negdje do lista, negdje i niže.

Kad sam bio nasred rijeke, sav onaj šum, sva ona voda slila se u mene i pretvorila u jezu. Na suprotnoj obali, iza zida na koji je pričvršćena osovina mlinskog vitla, nečija se glava pojavljuje u ravnomjernim razmacima. Provirne sa dva krupna oka i nes-tane. Nijednog časa nisam posumnjao da su dva oka izbočine na središtu vitla, koje se pri svakom okretaju jedanput ukaže iza zida onomu koji okretanje vitla gleda s brane. Ali, isto tako, nijednom nisam posumnjao kako bi netko, komu smeta moj život i komu je stalo da prikrije moju smrt, mogao iskoristiti mogućnost da se njegove oči poistovjete s izbočinama na glavi vitla i da me tako, u jednakim razmacima, promatra kako mu dolazim nadohvat udarca toljagom.

Voda je šumila kao da se sav svijet počeo prelijevati s jedne na drugu stranu brane. Nad kamenje u brani navukla se plavkasta sjena. Činilo mi se da sam u većoj dubini nego što sam do tada bio. To me je ohrabrilo da se vratim. Ako me upitaju zašto sam se vratio sa sredine rijeke, reći ću da je od sredine rijeke voda dublja, a kamenje po komu se gazi nevidljivo.

Vraćao sam se na sprud zamirući od straha da ću svaki čas iza svojih leđa začuti pucanj. A što ga već ne čujem, objašnjavao sam time što ubijeni ne može čuti pucanj metka koji ga je usmrtio. Bio sam siguran da sam već mrtav. Sve je bilo onako kako sam predviđao, pucao je na mene dok sam bježao. A od šuma vode pucanj nisu čuli ni preživjeli. I ja sada tonem. A to što još uvijek mogu misliti, to je neobjašnjiva kaša! To se mulj sa dna rijeke, u koji se zabila moja probušena lubanja, uvlači tamo otkuda je iscurio mozak.

Ah, dohvatio sam se spruda i sklonio se za veliku zemljanu humku uvjeren da sam dobro prošao. Da sam, zahvaljujući oprezu, i ovaj put preživio.

Znao sam samo da se moram odvojiti od rijeke i preko spruda, kroz vrbe i šaš, doći do mosta. I znao sam da nitko ne smije znati za ovo što se sa mnom događa. A ipak, bio sam uvjereniji nego ikad da živim samo zahvaljujući svom oprezu i strahu.

Uvečer mi je komandir rekao da imamo malo municije za naše puške. Moram ići u Čatiće i zatražiti od slovenske brigade da nam dadu što više metaka. Zašto baš ja? Neću znati objasniti Slovencima o čemu se radi. Sa mnom će poći Ivan, on će prego-varati o municiji. Ja idem kao Ivanova pratnja, tjelesna straža i nosač. Naoružat će

me jednom bajunetom. Da je netko drugi išao za pregovarača, ja bih neki razlog pronašao da se izvučem. Ali je išao Ivan!

Kad smo pošli rijeka je svjetlucala na sutonskom svjetlu, a kad smo bili na brvnu, postala je mrka. Vukla se ispod dasaka i šumila kao zmija koja se noću prikrada kroz suho lišće. Išao sam prvi, Ivan za mnom. Išli smo tako kako bismo u usporednom hodu o nečemu razgovarali. A razgovarati nismo smjeli. Obuća nam je gumena i, po čemu god išli, poljem, travom ili daskama, hod nam se ne čuje. Zanoćalo je, pa su i sjene naše vidljive samo izbliza. Dolje pod brvnom jedna se daska odlijepila i lupa o stup kao jezičac o prepuklo zvono. Glas zloslutan, utopljenički, zaplotnjački! Klepeće i klepeće! I sve je zarobljeno njegovim zvonom. I mi, i most, i stepenice koje vode uz sprud.

Bili smo na polovici tih stepenica kad su se na njihovu vrhu pojavila dva čovjeka. Pošli su prema nama opreznim korakom. Njihovi su se obrisi isticali na plavkastoj pozadini noćnog neba i bi malo ukošeni nama koji smo ih gledali odozdo. Činilo se da rastom nadvisuju zvijezde. Sigurno je da su počeli silaziti prema vodi prije nego su nas vidjeli, jer smo mi bili u dubini, u mraku, poistovječeni s daskom, grmljem i zemljom. A kad su nas primijetili, bilo je kasno da se neprimijećeni vrate.

Bio sam stepenicu ispred Ivana. Ne kazavši jedan drugomu ništa i bez dogovora, stali smo u kraj da napravimo mjesta onima što silaze.

Onda sam ja na onoj istoj plavkastoj pozadini vidio da objema spodobama na dijelu figure gdje bi morao biti lakat lijeve ruke strši cijev. Nema sumnje, cijev strojnice jer je na vrhu zadebljana postoljem i branikom nišana. Ivan mi dotače prstom lakat. Odgurnuo sam ga i tako mu saopćio da sam i sâm primijetio ono što mi javlja. Šutjeli smo, i ne znam što je Ivan mislio.

Kako su ona dvojica silazila neoprezno, na trenutak sam pomislio da nas nisu ni zapazili. I u tomu sam vidio spas. Ne micati se, stajati kao stup, kao daska, a kad se približe, učiniti ono što treba. Polagano sam izvlačio bajunetu iz korica. Ivan je morao zapaziti što činim, jer mu je lice bilo koji pedalj udaljeno od golog noža u mojoj ruci. Nije se oglasio nikakvom gestom. Suglasio se, znači!

U ono nekoliko časaka, dok su oni silazili i dok sam bio spreman ubiti ih, zaokupile su me mučne misli. Ne da mi se činilo – doista sam bio lud.

Moja je pažnja bila prikovana za vrhove cijevi koje su preko plavkastog neba klizile prema zemlji kao čudesna repatica koja izazivlje strah i zaprepaštenje među onima koji je imaju nesreću gledati. Najednom se cijev u rukama prvoga snizi i, kako sam očekivao, uperi se u nas dvojicu. Čvršće sam stisnuo nož. Samo me dva uspješna udarca mogu spasiti. Najednom opali pucanj! U mojim sljepočnicama sijevnu. Pomislih da sam pogođen pa da zato nisam čuo čitav rafal. Trznuo sam rukom i osjetio da

mi se netko o nju objesio. Zadržava me. Doista, ja sam usmrćen. Još se samo ljuljam prije nego ću pasti. I ponovo trznuh rukom u kojoj je nož. Tada kroz zavjesu smrti začuh Ivana kako mi šapuće:

“Ne! Zar si poludio?”

Zatim su mi u sluh kanula još dva pucnja. Ovoga su puta to bili zvuci žice na tamburicama što sam ih viđao u ovdašnjih momaka kad idu na proštenja i gozbe. Tamburica koje zovu šargije!

“Dobra večer, momci!” ogłosi se Ivan. “Vi na gozbu?”

“Dobra večer”, odgovoriše uglas. “Ne na gozbu, idemo s gozbe. Daleko neko selo iza Kaknja, pa smo zakasnili. A vi?”

“Idemo obići gradilište”, kaže Ivan.

“Hoćemo li se moći mimoići? Nismo vidjeli da ste na stepenicama,” kaže jedan od njih.

“Bit će mjesta za sve, iako su stepenice uske”, kaže Ivan.

“A mi smo vas vidjeli ali se nismo htjeli vratiti”, rekoh ja.

“Do viđenja!” reče Ivan.

“Do viđenja!” odgovoriše oni.

Ispeli smo se na sprud. Dolje je, uz šum vode, brenčala šargija. Zvuci su dopirali kao da dopiru iz podzemlja. Govorio sam Ivanu da je sve ovo velika laž. Onaj strašljivi stražar od sinoć noći nije bio izložen nikakvom napadu. Bio je kukavica, sâm je opalio metak u ugao barake da bi prikrio stražarenje, da bi se oslobodio straha. On nas je u sve ovo uvalio.

“Ničega nema, Ivane”, nastavljao sam. “Ni špiljara ni neprijatelja zaostalih iz rata. Neprijatelji su potučeni. Ostali su samo momci koji sviraju šargije. Samo oni i naš napor, naš tifus i naša glad. Samo to i ovi smiješni momci što dolaze iz nekog sela u okolici Kaknja!”

“Izdrži, Filipe!” govori mi Ivan. Prihvati se za moje rame. Slovenci će mi pomoći da te odvedem k liječniku. Tebe neka voze na liječenje u Visoko, a ja ću sam odnijeti brigadi municiju. Nikad se ne zna je li koji neprijatelj preživio. Čelo ti gori kao baklja. Zar još držiš nož u ruci? Vidiš li da si bolestan! Goli ti je nož u rukama, a govoriš da nikakve opasnosti nema.”

“Ivane, upamti, samo naš umor, našu glad, naš strah i naše bolesti...”